

Zveřejnění nekontrolních podílů v rozvaze[#]

(Diskuse k nové úpravě nekontrolních podílů v rozvaze)

Vladimír Zelenka^{*}

1 Nekomrolní (menšinový) podíl

Podíly akcionářů stojících mimo skupinu na čistých aktivech dceřiných jednotek, které nejsou plně vlastněny skupinou, se tradičně nazývají menšinové podíly. Tento termín byl v IFRS 3 a IAS 27 nahrazen patrně přesnějším termínem „non-controlling interest“ (IASCF 2008b, 2008c), do češtiny zkratkovitě překládaným jako nekontrolní podíl. Aktuální nové vymezení termínu uvedené v IFRS 3 (IASCF, 2008c), IAS 27 (IASCF, 2008b) a zveřejněný návrh standardu ED 10 (IASCF, 2008a) z roku 2008 vymezují nekontrolní podíl jako „Vlastní kapitál v dceřiné jednotce, který není přiřaditelný přímo nebo nepřímo mateřské jednotce“. IAS 27 (IASCF, 2008b) požaduje, aby byly nekontrolní podíly vykázány v konsolidované účetní závěrce ve vlastním kapitálu, a to odděleně od vlastního kapitálu náležícího vlastníkům mateřské jednotky. IAS 27 vymezuje, že menšinový podíl je „taková část zisku nebo ztráty a čistých aktiv dceřiného podniku přiřaditelná podílům na vlastním kapitálu, které nejsou mateřským podnikem přímo nebo nepřímo vlastněny přes jiné dceřiné společnosti“ (IASCF, 2005). Tato verze IAS 27 uvádí, že „menšinové podíly na čistých aktivech konsolidovaných dceřiných podniků jsou uznány ve vlastním kapitálu, odděleně od vlastního kapitálu akcionářů mateřského podniku“. IAS 22 vymezuje menšinový podíl jako „část čistých výsledků z operací a čistých aktiv dceřiného podniku, která připadá podílům, jež nejsou přímo nebo nepřímo, prostřednictvím dceřiných podniků vlastněny mateřským podnikem“ (IASCF, 2000). Menšinový podíl se dle tohoto standardu může vymezit jako „menšinový podíl identifikovatelných čistých aktiv a závazků dceřiného podniku v předakvizičních účetních hodnotách“ nebo alternativně jako „menšinový podíl na fair value identifikovatelných aktiv a závazků“. IAS 27 praví, že „menšinové podíly na čistých aktivech konsolidovaných dceřiných podniků jsou stanoveny a prezentovány v konsolidované rozvaze odděleně od závazků a od vlastního kapitálu akcionářů mateřského podniku“ (IASCF, 2000; IASCF, 2005). Z výše uvedeného je zřejmé, že v posledních letech došlo ke změně v přístupu k začlenění nekontrolních podílů v rozvaze. Od řešení, které požadovalo oddělené vykázání nekontrolních podílů jak od vlastního, tak i cizího kapitálu, k jejich začlenění do vlastního kapitálu. Vývoj vykazování konsolidovaných výkazů však ukazuje, že škála pojetí, jak při existenci kontrolního vlivu vykázat nekontrolní podíly, je širší – v rozpětí od jejich vykázání jako složky cizího kapitálu až po jejich vykázání v podobě agregace se složkami vlastního kapitálu skupiny (resp. mateřské jednotky). Celý problém úzce souvisí s tím, jak jsou v koncepčním rámci vymezeny základní složky rozvahy.

[#] Tento příspěvek byl zpracován jako jeden z výstupů výzkumného záměru *Rozvoj finanční a účetní teorie a její aplikace v praxi z interdisciplinárního hlediska*, registrační číslo MSM 6138439903.

^{*} Doc. Ing. Vladimír Zelenka, Ph.D. – docent; Katedra finančního účetnictví a auditingu, Fakulta financí a účetnictví, Vysoká škola ekonomická v Praze, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3; <zelenka@vse.cz>.

2. Možné způsoby zařazení nekontrolních podílů do rozvahy

Existují čtyři základní způsoby, jak naložit s nekontrolními podíly, což obecně vychází z konsolidačních koncepcí (blíže např. Baxter – Spinney (1975), s. 31-35):

1. nevykazovat v rozvaze,
2. vykazovat v rozvaze v rámci cizího kapitálu (obvykle ve výši podílu neovládajících akcionářů na účetní hodnotě dceřinou jednotkou vykázaných čistých aktiv),
3. vykazovat v rozvaze odděleně od cizího i vlastního kapitálu (tzv. mezzanine způsob, obvykle ve výši podílu neovládajících akcionářů na účetní hodnotě vykázaných čistých aktiv nebo na fair value identifikovatelných čistých aktiv),
4. vykazovat v rozvaze v rámci vlastního kapitálu ve výši podílu neovládajících akcionářů na fair value identifikovatelných čistých aktiv, a to
  - a) odděleně od vlastního kapitálu náležícímu ovládajícímu podílu, nebo
  - b) jsou agregovány a integrovány řádek po řádku s položkami vlastního kapitálu náležícímu ovládajícímu podílu.

Je zřejmé, že jde o širokou škálu možných řešení. Standardizace řešení nekontrolních podílů závisí na tom, jak je standardizováno účetní řešení spojování podnikových aktivit (podnikových kombinací) a konsolidace účetních závěrek. Zároveň úzce souvisí s tím, jak jsou v koncepčním rámci vymezeny základní složky rozvahy.

2.1. Nezahrnutí nekontrolních podílů do rozvahy

Jedním z mezních řešení je nezahrnout nekontrolní podíly do rozvahy. Jde o přístup založený na tom, že se při konsolidaci s položkami čistých aktiv nabyvatele pouze jeho podíly na čistých aktivech nabývané jednotky. Odpovídá to tzv. vlastnické koncepci konsolidace, která má oporu v aplikaci tzv. poměrné konsolidace. Tento způsob konsolidace však pro vztah mateřská vs. dceřiná jednotka v současné době není pokročilými standardy podporován, poměrná konsolidace je využita jako možná alternativa pro zobrazení vztahu spoluovládání podle IAS 31¹. Nezahrnování nekontrolních podílů do rozvahy má i své zastánce. Vychází z toho, že relevantní je jen pohled stěžejních akcionářů skupiny, nikoli akcionářů stojících mimo skupinu. Argumentuje se tím, že to lépe vyjadřuje podstatu akviziční transakce – byl nakoupen 70% podíl, tak bude konsolidováno 70 % čistých aktiv (viz např. Taylor, 1996). Je však pravdou, že tyto argumenty jsou dnes v naprosté menšině, nicméně tam, kde nebyla metoda konsolidace standardizována, používaly některé skupiny pro konsolidaci poměrnou metodu i pro zobrazení kontrolního vlivu.

2.2. Nekontrolní podíly zahrnuté do cizího kapitálu

Tento přístup, ostatně jako i další následující, vychází z toho, že se použije plná konsolidační metoda. Přístup je blízký konsolidační koncepci mateřské jednotky, pro niž je typické, že nekontrolní podíly jsou vyčísleny jako podíl nekontrolních akcionářů na účetní hodnotě vykázaných čistých aktiv dceřiné jednotky. Zásadní výtkou tohoto začlenění nekontrolních podílů do rozvahy je, že charakter nekontrolních podílů neodpovídá definici závazků v koncepčních rámcích (IFRS, US GAAP, UK GAAP atd.). To je samozřejmě srozumitelná výhrada, především protože nekontrolní podíl nepředstavuje pro skupinu

¹ Případné zapojení nekontrolních podílů do uspořádání označovaného za spoluovládání není předmětem tohoto příspěvku.

současnou povinnost vůči nekontrolním akcionářům. Zahrnutí nekontrolních podílů mezi položky cizího kapitálu by vyžadovalo úpravu definice závazku v koncepčních rámcích. Přesto toto pojetí má tradičně řadu příznivců, zejména v zemích, kde koncepce mateřské jednotky pro konsolidaci účetních závěrek převažovala. Koncepční otázkou však zůstává, do jaké míry definice vlastního a cizího kapitálu dostatečně reflektují veškeré fenomény, které jsou předmětem účetního zobrazení. Dle mého názoru je zřejmé, že definice v koncepčním rámci představují časově podmíněný a svým způsobem arbitrární rámec pro účetní vykazování a je přirozené, že se mohou čas od času změnit. Pojetí nekontrolních podílů je diskutováno několik desítek let a doposud se nepodařilo dostatečně ústrojně zapojit tento fenomén do účetního výkaznictví a dostatečně silně zdůvodnit přijatý způsob jeho vykazování. Závěrem k tomuto způsobu vykazování nekontrolních podílů, je třeba uvést, že s rozvojem nadnárodní standardizace účetnictví již došlo k výraznému útlumu tohoto pojetí v praxi.

2.3. Nekontrolní podíly vykázané mimo vlastní i cizí kapitál

Potíž při argumentaci pro zařazení nekontrolních podílů do rozvahy buď do vlastního, nebo do cizího kapitálu se snažili a snaží někteří odborníci, ale i praxe, řešit tím, že preferují tzv. „mezzanine view“, tedy pojetí, které stojí mezi zahrnutím do obou základních složek pasiv rozvah, spočívající ve vykazování nekontrolních podílů odděleně od obou zmíněných složek pasiv. Toto pojetí pomáhá svým způsobem alibisticky řešit problém, kam zahrnout nekontrolní podíly. Vyvolává však otázku, zda je akceptovatelné, aby tímto způsobem do pasiv rozvahy pronikla vedle vlastního a cizího kapitálu jakási třetí složka. To je bezpochyby rovněž v rozporu s definicemi uvedenými v současné podobě koncepčního rámce. Přesto toto pojetí bylo uplatněno v bývalém IAS 22 a v dobové podobě IAS 27 až do roku 2004, jak je zřejmé z citací v úvodu tohoto příspěvku. Jednoduše shrnuto, buď platí, že pasiva rozvahy se dělí na dvě části, vlastní a cizí kapitál, nebo je třeba změnit koncepční přístup ke struktuře rozvahy (tedy i koncepční rámec) a definovat více základních ústrojných složek pasiv rozvahy než zmíněné dvě. Vzhledem k tomu, že zmíněné standardy již neplatí (resp. jeden byl zrušen a nahrazen a druhý má dnes jinou podobu), může se zdát, že problém mezaninového řešení již neexistuje. To je však jen zdání. Řada oponentů následujícího přístupu, založeného na vykazování nekontrolních podílů v rámci vlastního kapitálu, právě nabádá ke zmíněnému mezaninovému řešení jako jediné možné cestě, která by respektovala, že nekontrolní podíly nelze zařadit mezi cizí kapitál, a zamezila řešení založená na vykazování těchto podílů v rámci vlastního kapitálu, které dle jejich názoru není v souladu s požadavkem na kvalitu a užitečnost informací pro rozhodování a které nemá dostatečnou oporu ve výzkumech, jež by prokázaly, že mu je třeba dát přednost. Pro zajímavost uvádím citaci z dopisu britského ASB UK ke změnám ke zveřejněnému návrhu FASB na nové znění SFAS 141: „ASB věří, že ‚koncepte mateřské jednotky‘ (pozn. autora: tj. menšinové podíly jako cizí kapitál nebo mimo vlastní i cizí kapitál) umožňuje lépe se zaměřit na účetní výkaznictví, než ‚koncepte ekonomické jednotky‘ (pozn. autora: tj. zahrnování menšinových podílů do vlastního kapitálu)... prvotním cílem konsolidované účetní závěrky je poskytovat informace o finanční výkonnosti jednotky investorům do mateřské jednotky“ (Alfredson, 2007). V podobném duchu se vyjadřovali i tvůrci standardů z Kanady, Německa, Japonska, Jihoafrické republiky a dalších zemí.

2.4. Nekontrolní podíly zahrnuté do vlastního kapitálu

Zahrnovat nekontrolní podíly do vlastního kapitálu požaduje aktuální znění IFRS (IFRS 3 a IAS 27), rovněž nové znění amerického SFAS 141. Z tohoto pohledu je zřejmé, že u

stěžejních tvůrců účetních standardů jde o převažující názor. Toto řešení je konsistentní s koncepčními rámci. Nenaráží na stávající definici závazků, zapadá do negativní definice vlastního kapitálu jakožto rozdílové residuální veličiny aktiv po odečtení závazků. Na druhou stranu je však toto řešení obtížně zdůvodnitelné, pokud bychom chtěli vymezit vlastní kapitál pozitivně, tj. jako výši nároků akcionářů na zbytkovou část aktiv po odečtení závazků. Je zřejmé, že akcionáři mateřské jednotky takový nárok ve výši podílu nekontrolních akcionářů nemají. Kritici zahrnování nekontrolních podílů do vlastního kapitálu rovněž uvádějí, že nekontrolní podíly nejsou vlastním kapitálem zejména proto, že nekontrolní akcionáři nejsou obecně považováni za zbytkové držitele vlastního kapitálu, ale za třetí osoby stojící mimo skupinu, a ačkoli tito nekontrolní akcionáři mají podíl na vlastním kapitálu určité dceřiné jednotky, neznamená to, že by měli jakýkoli podíl na konsolidované skupině.

Současná standardizace dává přednost tomu, že menšinové podíly mají být vykázány jako specifická složka vlastního kapitálu, tj. nemají se řádek po řádku agregovat s vlastním kapitálem skupiny, ale mají být vyjádřeny jednou nebo několika málo položkami ve zvláštní části vlastního kapitálu. Extrémní pojetí, které požaduje, aby byly nekontrolní podíly integrovány a agregovány s položkami vlastního kapitálu skupiny dnes nemají příliš zastánců a ani pokročilá standardizace s takovým řešením v tuto chvíli nepočítá.

Závěr

Cílem příspěvku bylo poukázat na skutečnost, že v rámci účetního výkaznictví existují oblasti, jejichž řešení jen velice obtížně zapadá do principů a pravidel uvedených koncepčními rámci. Na příkladu nekontrolních podílů bylo naznačeno, že neexistuje jejich ideální začlenění do rozvahy. Nekontrolní podíly nesplňují kritéria pro uznání za závazek podle současných definic koncepčních rámců, přístup označovaný jako „mezzanine view“ ve skutečnosti neznamená nic jiného, než novou složku pasiv rozvahy vedle vlastního a cizího kapitálu, což bezpochyby rovněž není v souladu s koncepčními rámci. Dokonce ani zahrnutí nekontrolních podílů do vlastního kapitálu není s ohledem na podstatu a uživatele konsolidované účetní závěrky možné jednoznačně přijmout, i když po formální stránce je ve vztahu ke koncepčním rámcům ve větším (nikoli však úplném) souladu.

Literatura

- [1] Alfredson, K. aj. (2007): *Applying International Financial Reporting Standards*. New York, Wiley, 2007.
- [2] Baxter, G. C. – Spinney, J. C. (1975): *A closer look at consolidation financial theory*. CA Magazine, 1975, Part 1, roč. 106, č. 2, s. 31-35.
- [3] IASC (2000): *Mezinárodní účetní standardy*. Praha. HZ Praha, 2000.
- [4] IASCF (2005): *Mezinárodní standardy účetního výkaznictví (IFRS)*. Praha. Svaz účetních, 2005.
- [5] IASCF (2008a): *ED 10 Consolidated Financial Statements*. London, IASB, 2008.
- [6] IASCF (2008b): *IAS 27 Consolidated and Separate Financial Statements*. London, IASB, 2008.
- [7] IASCF (2008c): *IFRS 3 Business Combinations*. London, IASB, 2008.
- [8] Taylor, P. (1996): *Consolidated Financial Reporting*. London, Paul Chapman, 1996.

Zveřejnění nekontrolních podílů v rozvaze

Vladimír Zelenka

ABSTRAKT

Zahrnutí nekontrolních podílů (NP) do rozvahy je koncepčním problémem. Stávající přístupy jsou: nezahrnutí nekontrolních podílů do rozvahy, zahrnutí nekontrolních podílů do cizího kapitálu, zahrnutí nekontrolních podílů do vlastního kapitálu a tzv. mezaninové řešení, které znamená vykazování nekontrolních podílů jako zvláštní části pasiv rozvahy vedle vlastního a cizího kapitálu. Žádný z uvedených přístupů není zcela v souladu s koncepčními rámci pro účetní výkaznictví.

Klíčová slova: Nekomolnřnř (menřinovř) podřl; Konsolidovaná řetnř zřvřrka; Vlastnř kapitřl; Cizř kapitřl.

Disclosure of Non-controlling Interests in the Statement of Financial Situation

ABSTRACT

There is the conceptual problem to incorporate the non-controlling interests (NI) in the statement of financial position. Existing approaches are unincorporation of NI into the statement of financial position, incorporation of NI in liabilities, incorporation of NI in equity and so called "mezzanine view" i.e. incorporation of NI as particular part of the statement of financial position besides equity and liabilities. No indicated approach is conformable with the conceptual frameworks for the financial reporting.

Key words: Non-controlling (minority) interest; Consolidated financial statements; Equity; Liabilities.

JEL classification: M41.